

OG‘ZAKI TIBBIY NUTQ TILSHUNOSLIKNING OBYEKTI SIFATIDA: “SHIFOKOR-BEMOR” MISOLIDA

Yunusova Maftuna Shokirovna,
*stajyor-tadqiqotchi, Buxoro Davlat Universiteti,
Uzbekistan, Buxoro*

Annotatsiya: Ushbu tadqiqimizda zamonaviy tilshunoslikdagi tibbiy nutq va nutq pragmatologiyasi haqida so‘z boradi. Og‘zaki tibbiy nutq psixologiyasi va sotsiologiyasi asosida ishlab chiqilgan. Tibbiy diskurs aloqa munosabatining og‘zaki ko‘rinishi tezisimizda ifodalangan.

Kalit so‘lar: tibbiy nutq, pragmatologiya, kommunikativ aloqa, zamonaviy tilshunoslik, psixologiyasi va sotsiologiyasi, shifokor va bemor nutqi.

Zamonaviy tilshunoslikda tibbiyot sohasidagi nutq pragmatologiyasi, psixologiyasi va sotsiologiyasi nuqtai nazardan ko‘rib chiqiladi. Tibbiy nutqni o‘rganishga turli yondashuvlar uning ta‘riflarining ko‘pligini belgilaydi.

L.S.Beylinson tibbiy nutqni : " Tizimni shakllantiruvchi xususiyatlari uning maqsadi, tipik ishtirokchilari (shifokor va bemor) va muloqotning ijtimoiy-madaniy sharoitlari bo‘lgan ko‘p qirrali kommunikativ shakllanish", - deb hisoblaydi [Beilinson 2000: 117]

S. I. Madjaeva: “Tibbiy nutqni “muayyan pragmatik xususiyatlarga ega bo‘lgan va davolash va profilaktika funksiyalarini amalga oshirish uchun tibbiy muhitda ishlaydigan og‘zaki va noverbal tuzilmalar yig‘indisi”,- deb ta‘riflaydi. Tibbiy nutq tibbiy faoliyatning funksiyalarini o‘z ichiga oladi. Bular: ijtimoiy tajribani uzatish, informatsion, kognitiv, ijodiy, kommunikativ, tartibga solish funksiyalari va boshqalar [Madjaeva 2015: 43].

Tibbiyot mutaxassislarining kasbiy madaniyatini amalga oshirish natijasida tibbiy nutqni hisobga olgan holda, tadqiqotchilar ta‘kidlashlaricha:, "Tibbiy nutqning tuzilishi va mazmuni kasbiy hamjamiyatning ma‘naviy qadriyatlari va me‘yorlari, ijtimoiy-ma‘rifiy sohaning maqsad va vazifalari bilan belgilanadi. [Kurylenko, Makarova, Loginova 2012].

Ushbu pozitsiyalardan kelib chiqqan holda, tibbiy nutq nutq madaniyati nuqtai nazaridan sotsiolingvistik tadqiqotlar va ilmiy tushunishning o'rganish ob'yekti hisoblanadi.

Bizningcha, «tibbiy nutq» atamasining o'zi uni boshqa nutq turlaridan ajratib turuvchi va uning tibbiyotga mansubligini belgilovchi komponentni ifodalaydi. Biroq, "tibbiyot" so'zi ushbu tushunchaning qaysi pozitsiyadan ko'rib chiqilishiga qarab turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Shunday qilib, keng ma'noda tibbiyot "sog'lik va kasalliklar, kasalliklarni davolash va oldini olish, shuningdek, odamlar salomatligini saqlash va mustahkamlashga qaratilgan amaliy faoliyat to'g'risidagi fanlar majmui" , -deb ta'riflanadi [Ojegov, Shvedova 1999: 348].

Sotsiologiyada tibbiyot o'ziga xos qadriyatlarga (maqsadlar, tamoyillar, kodlar), tuzilishga, funksiyalarga, muassasa ichidagi tashkil etish shakllariga, belgilarga, maqomlarga va rollarga (shifokorlar, bemorlar, davlat va boshqalar) ega bo'lgan ijtimoiy institut sifatida ajralib turadi.).

Tibbiyotni tushunishda taqdim etilgan yondashuvlar zamonaviy tilshunoslikda tibbiy nutqni o'rganishning yetakchi yo'nalishlarini belgilab berdi, ularni shartli ravishda quyidagi guruhlariga birlashtirish mumkin:

1. Tibbiyotning kognitiv-kommunikativ yondashuvi nuqtai nazaridan tibbiy nutqni o'rganish,.

2. Tibbiy nutqning institutsional, ya'ni ijtimoiy tibbiyot instituti bilan bog'liq bo'lgan faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish.

Shuni ta'kidlash kerakki, bu yondashuvlar bir-biriga zid emas, balki tibbiy nutqning muayyan jihatlariga e'tibor qaratadi va bir-birini to'ldirib, bu hodisaning mohiyatini ochib beradi.

Shunday qilib, kognitiv-kommunikativ yondashuv nuqtai nazaridan tibbiy nutq har xil turdagi bilimlar shakllanadigan, to'planadigan va ifodalanadigan maxsus sohadagi og'zaki-kognitiv faoliyat sifatida qaraladi. Maxsus bilimlar tadqiqotchilar tomonidan maxsus (kasbiy) faoliyat jarayonida shakllanadigan va

kundalik muloqot tilidan farq qiladigan maxsus til - kasbiy muloqot tili tomonidan xizmat qiluvchi tushunchalar tizimi sifatida belgilanadi. O'z navbatida, professional tibbiy aloqa - bu kasalliklar, ular bilan bog'liq bo'lgan hodisalar, ularning xususiyatlari va fazilatlari haqidagi bilimlarni atamalar va boshqa leksik birliklar orqali kiritish jarayonidir. [Madjaeva 2013].

Tibbiy nutqni tavsiflashda kognitiv-kommunikativ yondashuvning o'ziga xos xususiyati muloqot ishtirokchilarining turli darajadagi bilimlari tufayli tilni kommunikativ assimetriya nuqtai nazaridan tahlil qilishdir. Tibbiy nutq quyidagi qarama-qarshiliklar orqali ko'rib chiqiladi: dunyoning ilmiy tasviri va dunyoning sodda tasviri; professionalning nutqi va professional (elita) lingvistik shaxs va noprofessional lingvistik shaxs hisoblanadi.

Shu munosabat bilan, tibbiy nutqda professional tibbiy lug'atdan foydalanishni belgilovchi omillarni o'rganishga alohida e'tibor qaratiladi: bu atamalar yordamida maxsus ma'lumotlarning ob'yektivligiga e'tibor qaratish yoki aksincha, assimetriyani yumshatish bo'lishi mumkin. O'zaro tushunishning yuqori darajasiga erishish uchun nutqda atamalar, metaforalar, taqqoslash variantlarini qo'llash orqali oddiy bilim tashuvchisiga qaratilgan muloqotga intilish deb qarajak mubolag'a bo'lmaydi. Boshqa tomondan, tibbiy nutq ishtirokchilarining kommunikativ simmetriyasi nisbatan teng darajasiga ega bo'lgan teng maqomli ishtirokchilarning muloqoti bo'lgan ilmiy tibbiy nutqni ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Ilmiy tibbiy nutq tibbiyot xodimlarining kasbiy muloqotida amalga oshiriladi, u ma'ruza janrlari, konferensiyalar, kengashlarda ma'ruzalar va boshqalar bilan ifodalanadi. Ilmiyning qarama-qarshiligi - bu teng maqomli aloqa sub'yektlarining oddiy tibbiy nutqi - bu tibbiyot xodimlarining o'zaro norasmiy muloqoti, shuningdek, bemorlarning har xil kundalik sharoitlarda muloqotini aytishimiz mumkin.

Kundalik tibbiy muloqot sohasida faoliyat yurituvchi diskursiv amaliyot turlari kasalliklar, davolash, professional folklor, tibbiy hikoyalar va afsonalar va boshqalar haqidagi hikoyalardir [Elkin 2008; Polyakova va Mishlanova 2010].

Ushbu hodisaning o'ziga xos belgilari: aloqa ishtirokchilarining kommunikativ va ijtimoiy assimetriyasi, maxsus leksik tarkibi (terminologiya), maxsus sohada faoliyat ko'rsatadi. Bir qator tadqiqotchilar tibbiy nutqning asosiy toifalari sifatida uning taklif va lingvoterapevtik yo'nalishini ajratib ko'rsatishadi.

Shunday qilib, tibbiy nutq alohida sohada amalga oshiriladigan, universal va o'ziga xos diskursiv xususiyatlarga ega bo'lgan kommunikativ hodisa sifatida qaraladi. Tibbiy nutq bosqichma-bosqich xarakterga ega bo'lishi va continuum(davomiylilik) sifatida qaralishi mumkin, uning qutbli belgilari simmetrik - assimetrik, rasmiy - norasmiy, ilmiy - oddiy, teng maqom - teng bo'lmagan maqom kabi qarama-qarshiliklardan iboratdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Долинин К.А. Речевые жанры как средство организации социального взаимодействия // Жанры речи. Саратов, 1999. Вып. 2. С. 7-132.
2. Шмелева Т.В. Модель речевого жанра // Жанры речи. Саратов, 1997.
3. Бергельсон М. Б., Драгой О. В., Акинина Ю. С., Шитова Н. М. Нарративные стратегии : норма и патология
4. Бейлинсон Л.С. Профессиональный дискурс: признаки, функции, нормы: монография. Волгоград: Перемена
5. Biotibbiy etika: ma'lumotnoma lug'ati / T. V. Mishatkina, Y. S. Yaskevich, S. D. Denisov; ed. T. V. Mishatkina. - Minsk: BSEU, 2007. P.65.
6. Михаил Львович Макаров "Основы теории дискурса" Редактор Н. Н. Жукова ЛР № 066278 от 14 января 1999 г
7. Кучинский, Г. М. Диалог и мышление -Минск: Изд-во БГУ, 1983.